

HUKUK VE ADALET

1. ÜNİTE : YAŞAMIMIZDA HUKUK VE ADALET

Adaletli Olmalıyız :

Adalet, toplumun bir arada güvenli ve huzurlu bir ortamda yaşaması için temel şartlardan biridir. Bir ülkede yaşayan bireylerin birbirine karşı adilane tavır ve davranışlar sergilemesinin yanında, ülkenin tüm yöneticilerinin ve tüm kurumlarının aynı şekilde adaletten ayrılmadan görevlerini yerine getirmesi zorunludur. Elbette adalet bireylerin kendi başlarına sağlayamayacağı kadar önemli bir meseledir. Bu nedenle adaletin nihai sağlayıcısı ve koruyucusu devlet ve devleti yönetenlerdir.

Themis Heykeli (Temis Heykeli) : Themis Heykeli dünyanın birçok ülkesinde hukuk ve adaletin sembolü olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde de adaletle ilgili kurum ve kuruluşlarda (İstanbul Çağlayan Adliyesinde olduğu gibi) yer almaktadır. Themis, Yunan mitolojisinde hukuk ve adalet tanrıçası olarak nitelendirilmektedir ve tanrıların ve insanların babası Zeus'a öğütleriyle yol göstermesi özelliğiyle tanınır.

Adaletli insanların olduğu bir toplumda; hangi din, dil, ırk ve renge sahip olunursa olunsun farklılıkların bir arada yaşaması mümkün olur. Böylelikle toplum daha yaşanılabilir hâle gelir. Adil olan bir insan başkalarının hakkına saygı gösterir, herkesin sırf bir insan olması nedeniyle değerli olduğunu, doğuştan gelen hakları olduğunu ve insan onuruna uygun bir muameleyi hak ettiğini kabul eder. Adil olan insana, adaletle davrandığı için herkes güvenir; canını ve malını ona teslim etmekten çekinmez. Adil olan bir insan kendisine yapılmasını istemediği bir davranışı, başkasına da yapmaz. Adil insana ait bu nitelikler toplumsal huzurun sağlanmasında etkilidir.

Eşitsizlikler Eşitleniyor :

Yaşadığımız toplumda kadınlar, engelliler, yoksullar, yaşlılar, şehit yakınları, gaziler ve diğer özel gereksinimli bireylerin zaman zaman içinde buldukları durumları nedeniyle sosyal, ekonomik veya siyasi yönden birtakım zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını görebiliyoruz. Örneğin; kadınlar, yakınları olan erkekler tarafından şiddete maruz kalabilirken engelliler ise günlük hayatta engelli olmayan insanların faydalandığı imkânlardan yararlanmakta güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Yine, evin geçimini sağlayan kişi hayatını kaybettiğinde, şehit veya gazi olduğunda, ailesi bir takım zorluklar yaşayabilmektedir. Bunların haricinde üstün yetenekli bireyler de akranlarından farklı davranışlar sergiledikleri için çevreleri tarafından dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir. İşte burada bahsi geçen ve taşıdıkları özellikler nedeniyle dezavantajlı bulunan grupların dezavantajlarını azaltmak ve uzun vadede engellemek amacıyla ortaya konulan hukuki düzenlemelere, politika ve uygulamalara **pozitif ayrımcılık** denilmektedir.

Toplumsal adaletin sağlanmasının araçlarından biri olan pozitif ayrımcılık kavramı, özellikle gelişmiş ülkelere ait anayasalarda ve yasalarda ayrıca ülkemizde de giderek daha fazla yer almaktadır. Anayasamızın 10. Maddesinde 2010 yılında yapılan bir değişiklikle pozitif ayrımcılık hukuk sistemimize kazandırılmıştır: *... Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.*

Anayasamızın bu maddesiyle ülkemiz, pozitif ayrımcılığı yalnızca kabul etmekle kalmamış, devleti bu ilkeyi yaşama geçirmekle de yükümlü kılmıştır.

Adalet, Eşitlik ve Hukuk :

Genel olarak **adalet**, “*Herkese hakkı olanı veren, bireylere hürriyet ve eşitlik sağlayan, insan haklarına saygılı ve insanları mutlu eden bir hedeftir.*” Dolayısıyla adalet kavramı hukukun temelini ve asıl amacını oluşturur. Zira hukukun nihai amacı adaleti gerçekleştirmektir. Bunun yanında adalet denilince akla gelen ilk kavram eşitliktir. Unutmayalım ki adalet ve eşitlik her zaman aynı anlama gelmez.

Adalet, bazen herkese eşit davranmak, bazen de yaşamın içinde var olan eşitsizliği gidermek amacıyla kişilere durumlarına göre davranmaktır. Devlet de hukuk yoluyla bazen kanun önünde herkese eşit davranılmasını öngörmekte, bazen de özel gereksinimi olanlara yönelik (pozitif ayrımcı/sosyal adaleti gözeten) düzenlemelere gitmektedir.

Adalet, eşitlik ve hukuk kavramları birbiriyle oldukça sıkı ilişki içerisindedir. Öyle ki adaleti sağlamanın en önemli yollarından biri eşitliktir. Hukuk kuralları da genel ve herkese eşit biçimde uygulanacak hükümler getirmektedir. Bunun sonucu olarak aynı durumda olan kimseler hukuk karşısında eşit kabul edilir ve hukuk herkese eşit mesafede durur. Bu durum Anayasamızın 10. Maddesinde açıklanmıştır: *Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmelidirler.*

Eşitlik kavramı, yalnızca bireylerin değil aynı zamanda hukuk kurallarını düzenleme ve uygulama yetki ve sorumluluğu altında bulunan devlet görevlilerinin de uyması gereken ölçütleri ifade etmektedir. Örneğin her vatandaş dava açarken, davası görülürken ve davasında karar verilirken eşittir. Hâkim eşitliğe aykırı olarak herhangi bir bireyi kayıramaz. Birey, kendisine başkalarıyla eşit davranılmadığını düşünürse hukuki girişimlerde bulunur. Eşitlik hem bir ilke hem de bir ölçüdür. Devlet ve hukuk kanun önünde herkesi eşit kabul etmek zorundadır.

Hukuk, kişilerin sahip olduğu hakların ve özgürlüklerin kullanılmasının başkaları veya devlet tarafından engellenmesini önleyen kurallar bütünüdür. Bu yönüyle farklı sosyal ve ekonomik durumda olan insanlar arasında bazen adaletin ve bazen de eşitliğin sağlanmasına imkân tanıyarak toplumsal düzenin devamını mümkün kılar.

Adaletin Sağlanmasında Hukukun Rolü :

Çok güçlü bir kişinin başkalarına zarar vermesini, o kişinin özgürlüğü olarak kabul ettiğimizi varsayalım. Bu durumda diğer insanların bütün özgürlükleri ortadan kalkacak demektir. İşte böyle durumlarda hukuk devreye girer ve güçlü de olsa kişilerin başkalarına zarar verme ve güç kullanma özgürlüklerini sınırlar.

Herhangi bir kimse eşyamıza, evimize, sevdiğimiz birine veya hayvanımıza zarar verebilir. Böyle bir durumla karşılaştığımızda bize zarar veren kişiye, bizim de zarar verme özgürlüğümüz yoktur. Bunun yerine ilgili devlet kurumlarına başvurmak ve hakkımızın hukuki yollarla devletçe korunmasını sağlamak zorundayız. Çünkü herkes kendi hakkını kendi arama veya güç kullanma özgürlüğüne sahip olsa güçlü olan güçsüzü ezer, toplumun düzeni bozulur ve toplumda düzensizlik ortaya çıkar.

Bütün bunlar da bize, hukukun bazı özgürlükleri tanıırken bazılarını da kısıtlayabileceğini göstermektedir. Ancak bu durumu yadırgamamak gerekir. Zira herkesin sınırsız özgürlüklere sahip bulunduğu bir yerde hiç kimsenin özgür olamayacağı gerçeği unutulmamalıdır. Dolayısıyla özgürlüklerin kullanılmasında ve korunmasında güveneceğimiz tek güç hukuktur.

Toplumsal Düzenin Sağlanmasında Hukuk :

Toplumsal Düzen Kuralları :

- Bireylerin, birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenler.
 - Devlet gücüyle desteklenir.
 - Uymayanlar cezaya çarptırılır veya tazminat öder.
 - Maddi yaptırımlıdır.
- Hukuk**
- Tavrı ve davranış biçimleridir.
 - Konuşanı dinlemek, kibarca yemek, aile büyüklerinin elini öpmek gibi.
 - Bölgesel veya yöresel olabilir.
 - Uymayanlar; kaba, saygısız olarak nitelendirilir.
 - Manevi yaptırımlıdır.
- Görgü**
- Kutsal kitaplarda yazılı kurallardır.
 - Namaz kılmak, oruç tutmak ve zekât vermek gibi...
 - Uymayanlar günahkâr sayılır.
 - Manevi yaptırımlıdır.
- Din**
- İyilik-kötülük, doğruluk-yanlışlık gibi konulardaki değer yargılarıdır.
 - Fakirlere yardım etmek, sözünde durmak ve büyüklere saygı gibi.
 - Zamana ve topluma göre değişir.
 - Uymayanlar ayıplanır ve dışlanır.
 - Manevi yaptırımlıdır.
- Ahlak**

Görüldüğü gibi içinde yaşadığımız toplumsal hayatın düzenli bir şekilde devam etmesi için birçok kural bulunmaktadır. Ancak haklarımızın korunması söz konusu olduğunda, diğerlerine göre daha güçlü yaptırıma sahip olması nedeniyle hukuk kuralları günlük hayatımızda daha çok öne çıkmaktadır.

Yaşadığımız toplumda insanların büyük çoğunluğunun farklı sebeplerle hukuk kurallarına uyduğunu kolayca fark edebiliriz. Çünkü insanlar hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, toplum düzenini, barışı ve adaleti sağladığını düşünmektedirler. Bunun yanında kurallara uyan insanlar huzur ve rahatlama hissederken, kuralları ihlal ederek toplum tarafından dışlanmaktan hatta hapis yatarak özgürlüklerinin kısıtlanmasından da korunmuş olurlar.

Ayrıca öğrenciliğimiz boyunca ülkemizin bir bireyi olarak hukuk kurallarına uymamızın bizim için bir sorumluluk ve ödev olduğunu öğreniriz. Bunun sonucunda; başkalarının haklarına saygı duymayı, adaletli olmayı ve insanlara eşit muamelede bulunmayı benimseriz. Bu da toplumumuzun ve bizim huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşamamıza imkân tanır.

Hukuk kuralları, insanlara bir yandan belirli özgürlükler sağlarken diğer yandan da bazı sınırlamalar getirmekte ve özgürlüklerin çerçevesini belirlemektedir. Şayet böyle olmasaydı herkesin sınırsız özgürlüklere sahip bulunduğu bir yerde, özgürlükler çakışacak ve hiç kimse özgür olamayacaktı. Örneğin, hukuk kuralları sayesinde bir yandan otomobil satın alıp onun sahibi olurken, hukuk kurallarının getirdiği sınırlamalar sebebiyle otomobili dilediğimiz gibi istediğimiz hızda kullanamayız. Bir başka örnekle; sahip olduğumuz bir topla istediğimiz her yerde oyun oynayamayız, bunun için müsait olan ve başkalarının özgürlüklerine müdahale etmeyeceğimiz alanları seçmek zorundayız.

İnsanın ve toplumun bulunduğu her yerde hukuk kuralları olmak zorundadır. Çünkü hukuk ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları çözer, toplumsal barışı tehdit eden veya bozan durumları ortadan kaldırır. Bireylerin nasıl davranacakları, hakları ve ödevleri hukukça belirlenir. Hukuk bunu yaparken toplumda yerleşmiş bulunan ahlaki değerlere ve adalete uygun hareket eder. Örneğin çok zengin bir insan, varlığına güvenerek yoksul bir insanın hakkını yemeye kalkışırsa yoksulun hakkını hukuk kuralları korur. Bu sayede toplumsal düzen ve güven sağlanmış olur. Ayrıca hukuk kuralları hak ve özgürlüklerin güvencesidir.

Örneğin ortaokula devam eden bir öğrenci bunun hukuk tarafından korunan eğitim ve öğrenim hakkına dayandığını bilir. Benzer şekilde aynı öğrenci sınavdan beklemediği bir not aldığı anda sınav notuna itiraz ederek hak arama hürriyetini de kullanabilir.

2. ÜNİTE : HAKLARIMIZ VE SORUMLUKLARIMIZ

Biz Bir Bütünüz : Hak ve Sorumluluk :

İnsan içinde yaşamış olduğu toplumda aynı anda birden fazla role sahip olabilir. Tüm insanlar bu şekilde toplum içerisinde birden fazla role sahiptir. Bu roller, aslında insanın toplumsal hayata uyumunu sağlayan, başkalarıyla ilişkilerini düzenleyen farklı farklı kimlikleridir. Her insan, içinde bulunduğu bu rollerin gereği olarak değişik sorumluluklara ve haklara sahip olmaktadır. Bireyler de haklarını kullanırken iyi niyet ve dürüstlük ilkelerine uygun şekilde davranmalıdır. Diğer bir ifadeyle, hepimiz kendi haklarımızı kullanırken diğer bireyleri de gözetmeli ve onların haklarını kullanmalarını engelleyecek davranışlardan kaçınmalıyız.

Hak, kişilerin hukuk düzenince korunan değerleri ve yararları olarak tanımlanabilir. Hak, hukukun temelini oluşturur. **Hukuk** kelimesi, hak kelimesinin çoğuludur. **Hukuk düzeni** ise devlet ve toplumdaki düzenin yasalarla sağlanmasıdır.

Sorumluluk, kişilerin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.

HAK TÜRLERİ

Kamu Hakları

Kişilerin, devletle ilişkileri düzenleyen kamu hukukundan doğan haklardır.

Örneğin; Eğitim ve Öğrenim Hakkı, Seçme ve Seçilme Hakkı, Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması gibi.

Özel Haklar

Kişilerin diğer kişilerle olan ilişkilerini düzenleyen özel hukuktan doğan haklardır.

Örneğin; Kişilik Hakkı, Mülkiyet Hakkı, Velayet Hakkı, Telif Hakkı gibi,

Hak ve sorumluluklar konusu Anayasamızın 12. maddesinde şöyle ele alınmıştır: *Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler; kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da içerir.*

!! Her hakkın, birtakım özgürlük ve yararlarının yanı sıra sorumluluklar da doğurduğunu unutmayalım.

Haklarımızın Güvencesi Hukuktur :

Her birey, güçlü bir devlet düzenine sahip, zengin bir ülke içerisinde yaşamak ister. Çünkü bir devlet ne kadar güçlü ise, bireyleri de haklarından o ölçüde iyi yararlanır. Bireylerin haklarından tam olarak yararlanabilmesi ve sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirebilmesi; yaygın bir adliye düzenini ve güçlü bir kolluk kuvveti yapılanmasını gerekli kılmaktadır. Bu unsurlar da ancak güçlü bir devlet içerisinde bulunabilir.

Anayasamızda haklar üç başlık altında verilmiştir. Bunlar, Kişinin Hak ve Ödevleri, Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler ile Siyasi Haklar ve Ödevlerdir. Bunlar, kişiyi devlete, topluma ve diğer bireylere karşı koruduğu gibi bir birey olarak kişinin yapması gerekenleri de belirlemiştir. Devletin, bireylerin bu haklarından özgürce yararlanmalarının önündeki engelleri ortadan kaldırma sorumluluğu da bulunmaktadır. Bunu da ancak anayasaya aykırı olmamak koşulu ile TBMM’de çıkardığı kanunlarla yapmaktadır.

Anayasa: Bir devletin yönetim biçimini, yasama, yürütme, yargı organlarını belirleyen bireylerin kamu haklarını bildiren temel yasadır.

Kanun (Yasa): Devletin yasama organları tarafından (TBMM) konulan ve uyulması gereken kurallar bütünüdür.

Tüzük: Kanunların uygulanış şeklini göstermek amacıyla çıkarılan düzenlemelerdir.

Yönetmelik: Kanun ve tüzüklerin nasıl uygulanacağını gösteren düzenlemelerdir.

Hukuk Devleti: İnsan haklarına ve hukukun temel ilkelerine saygı gösteren, her türlü iş ve eylemlerinde hukuk kurallarına bağlı olan ve vatandaşlarına hukuk güvenliği sağlayan devlettir.

Medeni devletlerden olabilmenin önemli koşullarından biri hukuk devleti ilkesinin benimsenmiş olmasıdır. Bir devletin anayasasında kişi hak ve hürriyetlerinin korunması, devlet gücünün bu haklar çerçevesinde sınırlandırılması, o devletin bir hukuk devleti olduğunun göstergesidir.

!! Hukuk devleti, hakları hukuki düzenlemelerle korur. Hukuki düzenlemeler, birbirleri ile çelişmemek şartıyla en tepede anayasa olmak üzere; kanun, tüzük ve yönetmelik şeklinde sıralanmaktadır. Hakları ihlal edilen birey bunlara dayanarak hukuk yollarına başvurup hakkını arayabilir.

!! Tüketici hakları, herhangi bir mal veya hizmeti satın alan kişinin kanunen sahip olduğu haklara denir. Bireyin sahip olduğu en önemli haklardan birisi, satın aldığı ayıplı mal veya hizmeti gerekli belgeleri gösterdiği takdirde iade edebilme hakkıdır.

!! Ülkemizde her yıl 15-21 Mart tarihleri arası “Tüketiciyi Koruma Haftası” olarak kutlanmaktadır.

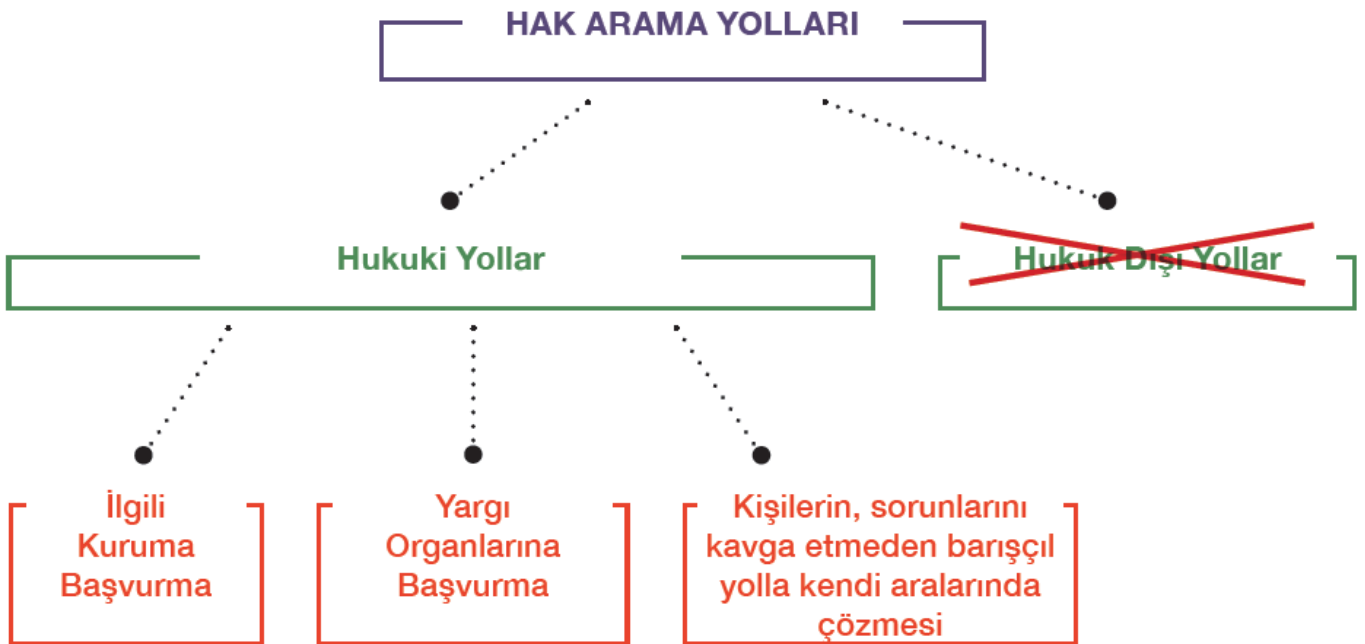
Çocuk hakları; dünya üzerindeki tüm çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan gelişimlerini sağlamak için hukuk kuralları ile korunan, doğuştan sahip oldukları evrensel haklardır.

!! Dünyada her yıl 20 Kasım “Dünya Çocuk Hakları Günü” olarak kutlanmaktadır.

Haklı İken Haksız Duruma Düşmeyelim :

Hak arama; bireyin kanunların kendisine verdiği hakları, ihtiyaç duyduğu zamanlarda talep edebilmesidir. Bu da ancak hukuk düzeninin varlığı ile mümkün olmaktadır.

Hak arama, iki şekilde gerçekleşmektedir:

Hak aramak her zaman hukuki yollarla olmalıdır. Aksi takdirde;

- Hukuk dışı yollarla hak aramaya çalışmak, haklı olan kişiyi haksız duruma düşürebilir.
- Kişi, cezai yaptırımla karşılaşabilir.
- İnsanlar, kendilerine yapılan haksızlıklar karşısında öfkeye kapılarak intikam duyguları ile hareket edebilir. Bu durum da düşmanlıkları artırarak toplumsal düzeni bozabilir.

!! Hukukta “Hiç kimse kendi davasının yargıçı olamaz!” evrensel ilkesi kabul edilmiştir. Bir birey olarak haksızlığa uğradığımızda, hakkımız olanı zorla almaya veya karşı tarafı kendimizce cezalandırmaya kalkışmamalı, uyuşmazlığı (anlaşmazlığı) hukuk dışına çıkmadan çözmeliyiz.

Kişinin kendi hakkını hukuki yollarla arayabilmesi “Hak arama hürriyeti” ile mümkün olmaktadır. Hakkının ihlal edildiğini düşünen her kişinin, yasal yollarla hakkını arayabilmesine **hak arama hürriyeti** denir. Hak arama hürriyetinin sınırları ise iyi niyet ve dürüstlük ilkeleridir. Bunlarla kişiden beklenen, hakkını ararken başkalarının haklarını ihlal etmemesi veya başkalarına zarar vermemesidir. Kendilerine yönelik haksızlıkları şikâyet yolu ile yargıya taşımak, vatandaşlar için hem hak hem de sorumluluk teşkil eder. Bu hak, Anayasamızın 36. Maddesinde şöyle düzenlenmiştir: *Herkes meşrû (yasalara uygun) vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.*

Hak arama hürriyeti içerisinde geçen önemli haklardan birisi de adil yargılanmadır. Adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini düşünen bireylerin, sorunlarının çözümü için hukuki yollara başvurması konusunda kişiyi cesaretlendirir.

Adil Yargılanma Hakkı: *Kişilerin bağımsız ve tarafsız mahkemelerce, adil bir şekilde makul bir süre içinde yargılanma hakkıdır.*

Hukuki alanda kişiler savunma hakkına da sahiptirler. Savunma hakkı, kendisine bir suç isnat edilen kişinin, hukukun kendisine tanıdığı tüm imkânları kullanarak kendisini savunabilmesidir.

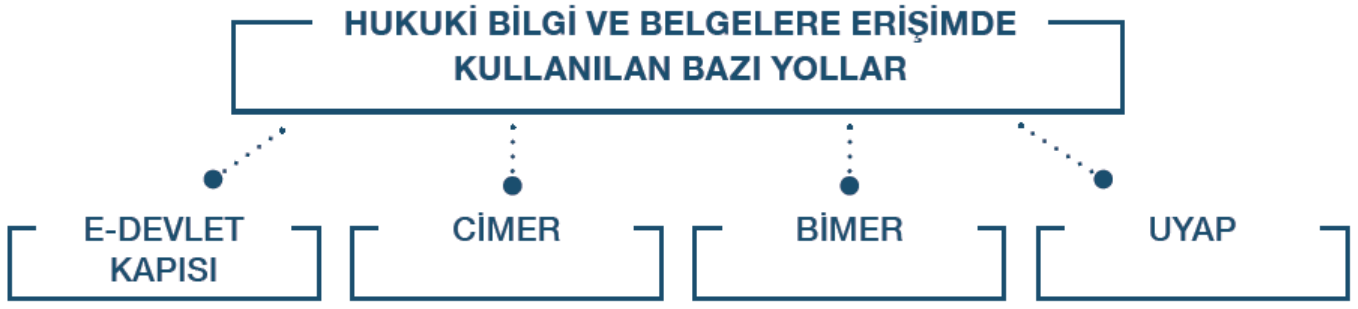
Haksızlığa uğradığını düşünen kişiler yargıya başvurduklarında eşit olanaklara sahip olmayabilir. Bu nedenle haklarımızın güvencesi olan hukuk, kişilerin hak aramalarını kolaylaştırmak adına "Adli Yardım"ı benimsemiştir.

Bireylerin hak arama özgürlüklerinin önündeki engelleri aşmak ve bu özgürlüğün kullanımındaki eşitliği sağlamak üzere uygulanan yardıma “Adli yardım” denir. Adli yardım ile ihtiyacı olanlar bireylerin avukatlık ücretleri ve diğer yargılama giderleri devlet tarafından karşılanır.

Hakkımızı Arıyoruz :

Mülkün (devletin) temeli olan adalet geciktiğinde, adalet tam olarak gerçekleşmiş olmaz. Bu nedenle vatandaşların haklarını daha kolay ve hızlı yoldan savunabilmeleri, adaletin gecikmemesi adına bir zorunluluktur. Bunu sağlayabilmek, bilgi edinme hakkı ile de doğrudan ilişkilidir. **Bilgi edinme hakkı**, bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerinden dolayı sahip oldukları bilgilere erişim hakkıdır. Bu bilgilere **hukuki bilgi**, bu hukuki bilgilerin yer aldığı yazılı, basılı ya da elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi ve haber taşıyıcılara ise **hukuki belge** denir.

Bilgi edinme hakkını kullanırken gerekli hukuki bilgi ve belgeler, yazılı olarak ve internet üzerinden elde edilebilmektedir. İnternet üzerinden hukuki bilgi ve belge paylaşımı yapan kurum ve kuruluşların çeşitli uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamalar aracılığı ile bireyler, devlet kurumları ile ilgili doğrudan iletişime geçerek talep, şikâyet veya görüşlerini, devletin ilgili kurumlarına iletebilmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda gösterilmiştir:

E DEVLET KAPISI : Bireylere devlet tarafından verilen hizmetlerin elektronik ortamda sunulduğu uygulamadır. Bu sayede, devlet hizmetlerinin bireylere en kolay ve en etkin yoldan, kaliteli, hızlı, kesintisiz ve güvenli bir şekilde ulaştırılması hedeflenmektedir.

CİMER (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) : Bireylerin kendileri ve kamuyla ilgili; talep, şikâyet veya görüşlerini doğrudan Cumhurbaşkanlığına yazdıkları ve 30 gün içinde cevap alabildikleri uygulamadır. Bireylerin soru ve sorunlarının, Cumhurbaşkanlığı tarafından doğrudan çözmeye çalışan bu uygulamanın temelinde "Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakları" yatmaktadır.

BİMER (Başbakanlık İletişim Merkezi) : Bireylerin kendileri ve kamuyla ilgili; talep, şikâyet veya görüşlerini doğrudan Başbakanlığa yazabildikleri ve 30 gün içinde cevap alabildikleri uygulamadır. Bireylerin sorunlarını Başbakanlık tarafından doğrudan çözmeye çalışan bu uygulamanın temelinde Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakları yatmaktadır.

!! BİMER ve CİMER gibi uygulamaları gereksiz kullanmamaya özen göstermeli, ifade ve iddialarımızın kesinlikle doğru olmasına dikkat etmeli, aksi takdirde ciddi cezalarla karşılaşabileceğimizi unutmamalıyız.

UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) : Bireylerin, internet aracılığıyla herhangi bir mahkemede görülmekte olan dava ile ilgili ayrıntılı bilgi almalarını, yeni dava açabilmelerini ve dava dosyalarına evrak katabilmelerini sağlayan sistemdir.

Yanlışları Görüyoruz, Müdahale Ediyoruz :

Kendi hakkını aramak ve kendisine yapılan haksızlıklara karşı çıkmak, insan için doğal bir eğilimdir. Bununla beraber iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olabilmek için sadece kendimize yapılan haksızlıklara karşı çıkmamız yeterli değildir. Bireylerin kendi haklarını korumaları ne kadar önemli ise, başkalarının haklarını da korumak gözetmek o kadar önemlidir. Çünkü her bireyin, kendi haklarını sadece kendi gayreti ile koruyamayacağı durumlar olabilir. O nedenle başkalarının haklarını gözeten, onlara saygılı olan kişi aynı zamanda kendi haklarını da korumuş ve gözetmiş olur.

Başkalarının haklarına yapılan saldırılara tanık olduğumuz durumlarda da polis merkezlerine veya savcılıklara ihbarda bulunmak bir vatandaşlık ve insanlık görevidir. Bazı durumlarda haksızlıkların ortadan kaldırılması için bizim tanıklığımız gerekli olabilir. Tanıklıktan kaçınılması ise büyük adaletsizliklerin ortaya çıkmasına neden olabileceği gibi haksızlıkların ve suç işlenmesinin devamına da sebep olabilir. Bu bir bakıma bireyin bireyi, dolayısıyla bireyin kendisini koruduğu zincirleme bir koruma sistemidir.

3. ÜNİTE : HUKUKİ SORUNLARIMIZ

Yaşamımızdaki Hukuki Sorunlar :

Hukuk kuralları toplumsal hayatımızı düzenleyen kurallar olduğundan bir birey olarak diğer bireylerle, toplumla veya devletle olan ilişkilerimizde zaman zaman bazı hukuki sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Şiddete Karşı Çaresiz Değiliz :

Gördüğümüzde veya duyduğumuzda bizi en çok üzen ve canımızı sıkan durumlardan biri de şiddet haberleridir. **Şiddet**, kişilerin bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan her türlü güç ve baskı kavramıdır. Birine yumruk atmak, rızası dışında cinsel amaçlı fiziksel temasta bulunmak, aşağılamak, parasını almak gibi davranışlar şiddet içeren davranışlara örnek olarak verebiliriz. Şiddet evde, okulda veya diğer alanlarda meydana gelebilmektedir.

2014 yılında yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi'nde kadına yönelik **şiddet**, "Bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir." biçiminde tanımlanmıştır.

Toplumda en çok şiddete maruz kalan kişiler arasında ne yazık ki kadınlar ve çocuklar bulunmaktadır. Özellikle diğer kişilere göre daha savunmasız durumda olan çocuklar gerek aile içinde gerekse de okulda şiddete maruz kalabilmektedir.

Alo 183 Çağrı Merkezi: Aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlayan bir hattır. Ayrıca ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlar da buraya yapılabilir.

Şiddet; fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet olarak ortaya çıkabilmektedir. Bir kimseye bedensel olarak zarar verilmesi, fiziksel şiddet, rızası dışında cinsel amaçlı dokunulması veya söz söylenmesi cinsel şiddet, ruh sağlığını olumsuz etkileyecek davranışlarda bulunulması psikolojik şiddet, bir kimsenin gereksinimlerinin karşılanmaması, çalışmasına engel olunması ya da çalışmaya zorlanması ise ekonomik şiddettir.

Ancak şiddete karşı bireyler yalnız ve çaresiz değildir. Şiddetten korunmak için başvuru yapılabilecek çeşitli resmi kurum ve kuruluşlar da vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Kanunlarımızda ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair önemli düzenlemeler bulunmaktadır.

Vali - Kaymakam Tarafından Verilecek Bazı Koruyucu Tedbir Kararları

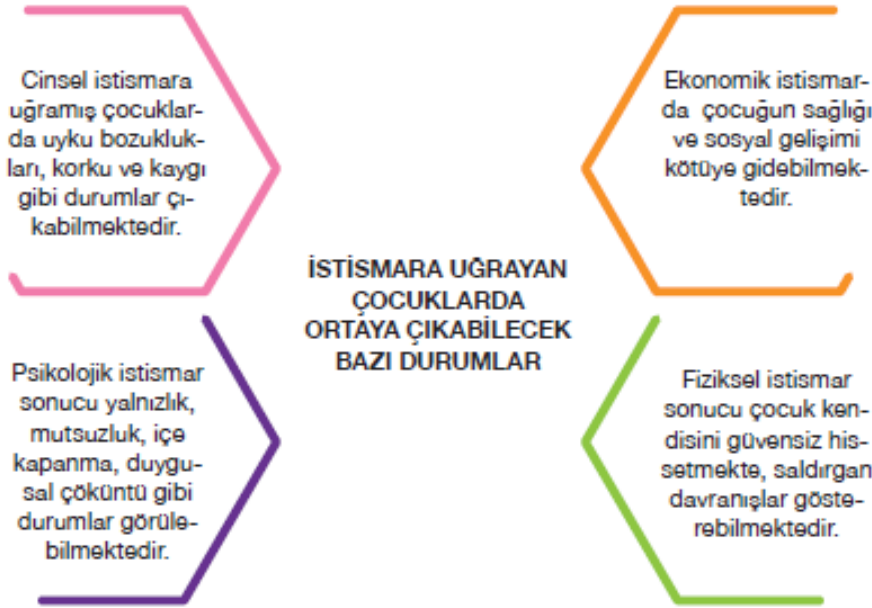
- Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması.
- Geçici maddi yardım yapılması
- Hayati tehlikesinin bulunması hâlinde geçici koruma altına alınması.

Hâkim Tarafından Verilecek Bazı Koruyucu ve Önleyici Tedbir Kararları

- Kişinin evli olması hâlinde ortak yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.
- Şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.
- İletişim araçlarıyla (telefonla arayarak veya mesaj atarak) rahatsız etmemesi.

Çocuklar İstismar ve İhmal Edilemez :

Çocuk istismarı çocuğun ebeveynleri veya diğer kişiler tarafından bedensel, sosyal veya duygusal olarak gelişimini olumsuz etkileyecek tutum ve davranışlara maruz bırakılmasıdır.

İstismardan Korunmak İçin;

- Tanımadığımız kişilerden hediye almayalım.
- Sokakta, parkta ve okul çıkışında tanımadığımız kişilerle iletişim kurarken dikkatli olalım.
- Bir yere gitmek istediğimizde ailemizden izin alalım.
- Ailemizin izni olmadan başkalarının araçlarına binmeyelim.
- Kabul edilmeyecek taleplerle karşılaştığımızda ısrarla reddedip yakınlarımızdan yardım isteyelim.
- İnternette tanımadığımız kişilerle iletişim kurarken dikkatli olalım.
- Oyun oynarken güvenli alanları seçelim.

Çocuk ihmali ise çocuğa bakmakla yükümlü kimseler tarafından çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmamasıdır.

Çocukları Mağdur Etmeyelim, Suça Sürüklemeyelim :

Kanunlarımıza göre on sekiz yaşını doldurmamış kişilere **çocuk** denir. Çocukların suça sürüklenmesinin önüne geçilmesi ve bir suçtan dolayı mağdur olmamaları için günümüzde çeşitli politikalar geliştirilmektedir. Buna rağmen çocuklar da suça sürüklenmekte veya suçun mağduru olabilmektedir. İhmal veya istismara uğrama, şiddete maruz kalma, eğitimine engel olma, erken yaşta ve zorla evlendirme, çalıştırılmaması gereken yaşlarda veya işlerde zorla çalıştırma gibi durumlar çocukların mağdur olmalarına örnek olarak gösterilebilir. Bir çocuğun suça sürüklenmesi ise kamu malına zarar verme, başkalarına ait eşyaları çalma, sosyal medya aracılığıyla başkalarına hakaret etme gibi suçun faili olduğu durumlarda söz konusu olmaktadır.

*Suçtan zarar gören çocuklara **mağdur çocuklar**, suç işlediği düşünülen çocuklara ise **suça sürüklenen çocuklar** diyoruz.*

Anayasamız ve kanunlarımızda mağdur olan veya suça sürüklenen çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması için danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında koruyucu ve destekleyici tedbirler bulunmaktadır. Bu tedbirlerin temel amacı mağdur çocuklar ve suça sürüklenen çocukların yaşadıkları olumsuz olaylardan dolayı daha fazla zarar görmelerinin önüne geçmek ve sosyal yaşamlarına daha sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlamaktır.

Çocukların mağdur edilmeleri ve suça sürüklenmeleri halinde koruma altına alınmaları devletin en önemli görevlerindendir. Bununla birlikte mağdur çocukların yeniden mağdur edilmemesi ve suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması için toplumun ve ailelerinin de onlara daha fazla ilgi, dikkat ve özeni göstermeleri gerekir.

Çocukların Çalışması ve Sosyal Güvenliği

Günümüzde çocuklar kanunlarımıza aykırı olarak kötü şartlar altında veya okula devamlarına engel olacak şekilde sokakta, tarlada, atölyelerde veya fabrikalarda çalıştırılabilmektedir.

Çocukların ruh ve beden sağlığının korunması, eğitim haklarını en iyi şekilde kullanmaları daha önemlidir. Ancak çocuklar kendilerine zarar vermeyecek ve okula gitmelerine engel olmayacak şekilde hafif işlerde çalışabilirler.

Kanunlarımıza göre onbeş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak ondört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar okullarına devamına engel olmayacak şekilde hafif işlerde çalıştırılabilirler.

Çocuk işçi kimdir?

14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış şahıstır.

Genç işçi kimdir?

15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış şahıstır.

Hafif iş nedir?

Yapısı ve niteliği itibarıyla ve yerine getirilmesi sırasındaki özel koşullara göre;
a) Çocukların gelişmelerine veya sağlık ve güvenliklerine zararlı etki ihtimali olmayan,
b) Okula devamını, mesleki eğitimini veya yetkili merciler tarafından onaylanmış eğitim programına katılımını ve bu tür faaliyetlerden yararlanmasını engellemeyen işlerdir.

Peki çalışan çocukların sosyal güvenliği olur mu?

Kanunlarımıza göre çalışmak için gerekli şartları taşıyan çocukları çalıştıran işyeri sahipleri, çalıştırdıkları çocukların sosyal güvenliğini sağlamak zorundadır.

Televizyonda gösterilen filmlerde, dizilerde ve reklamlarda rol alan küçük çocuklar nasıl çalıştırılıyor olabilir?

14 yaşını doldurmamış çocuklar bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenler okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilir.

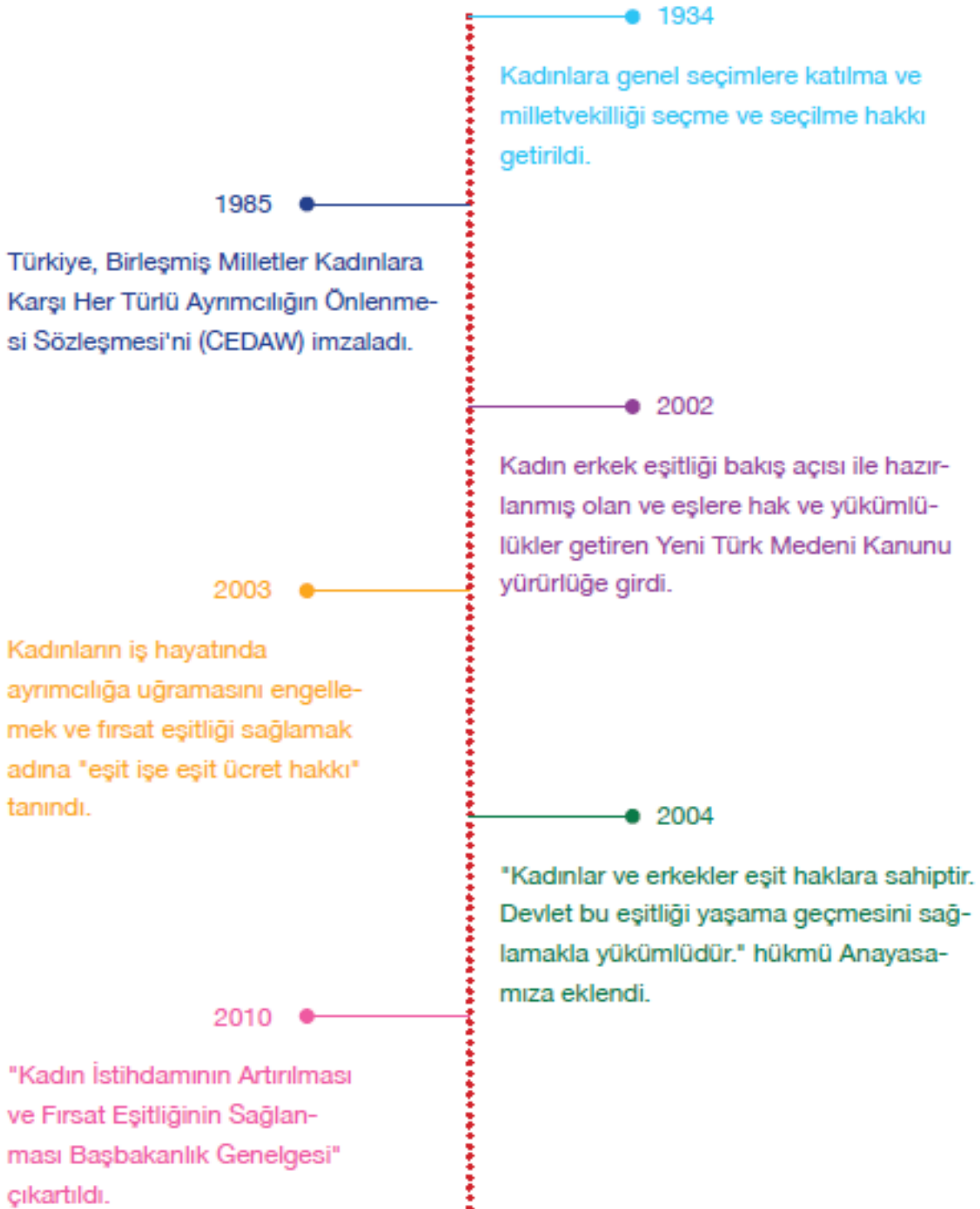

Kanunlarımıza aykırı olarak küçük yaştaki çocukları çalıştıran işyerlerini Alo 170 hattına bildirebiliriz. Bu şekilde hem çalışan çocukları korumuş oluruz, hem de kanunlara aykırı davranan kişilere karşı vatandaşlık görevimizi yapmış oluruz.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Günlük hayatta hukuki sorun olarak karşılaşılabileceğimiz durumlardan biri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Yaşadığımız çağda kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları; kadınların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi hayata katılımını sağlayacak tüm haklardan erkeklerle eşit şekilde yararlanmaları gerektiği kabul edilmektedir. Anayasamız, kanunlarımız ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde kadın erkek eşitliğinin sağlanması için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Gidermeye Yönelik Bazı Çalışmalar

Kadınların elde ettiği kazanımlara rağmen eğitim, sağlık, çalışma hayatı, siyaset ve karar alma mekanizmalarına katılım açısından fırsat eşitliğinin tam olarak sağlanması konusunda günümüzde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Kadınların toplumsal hayatın her alanında tüm haklardan erkeklerle eşit düzeyde yararlanmaları için çaba göstermek herkesin görevidir.

Evcilik Çağında Evlilik :

Hukuki bir sorun olarak günlük yaşamımızda karşımıza çıkabilecek diğer bir durum erken yaşta ve zorla evliliklerdir. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin kurulmasındaki temel adım olan evlilikte bireylerin yaşı ve iradeleri de büyük önem taşımaktadır. Türk Medeni Kanunu'na göre "Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez." Böyle bir yaş sınırı konulmasının temelinde çocukların fiziki ve psikolojik gelişmelerini tamamlamaları ve belirli bir olgunluğa erişip evliliğin anlamını ve önemini kavradıktan sonra evlilik için adım atmalarının hem kendileri hem de kuracakları ailelerin geleceği için daha doğru olacağı düşüncesi yatmaktadır.

Maalesef sosyal, kültürel veya ekonomik nedenlerle aileler; kanunlarda belirlenen yaştan daha küçük yaştaki çocuklarının evlenmelerine göz yumabilmekte ya da benzer nedenlerle çocuklarını hiç istemedikleri kişilerle evlenmeleri için zorlayabilmektedirler. Her şeyden önce bu durum daha evlenmek için yeterli yaş ve olgunluğa ulaşmamış veya evlenmek istemeyen çocukların sağlığı ile birlikte geleceklerini tehlikeye atabilir. Çocuklarının mutluluğu için evlendirdiklerini düşünen aileler dahi sonradan çok büyük hayal kırıklıkları ve pişmanlıklar yaşayabilirler. Ayrıca erken yaşta ve zorla evliliklere neden olan kişiler ceza kanunlarımızda bu konuyla ilgili düzenlenen bazı suçların faili konumuna gelebilirler.

SORUMLULUKLARIMIN FARKINDAYIM, HUKUKUN YANINDAYIM

Daha önce haklarımız yanında sorumluluklarımızın da olduğunu öğrenmiştik. Sorumlu davranmanın olumsuz birtakım olayların meydana gelmesini önleyerek hayatımızı kolaylaştıracağını ve toplumda huzurun sağlanmasına katkı sağlayacağını anlamıştık.

Sorumluluk bilinci hukukla da doğrudan ilişkilidir. Bir kimse sorumluluk bilincine sahipse hukuk kurallarına uyması gerektiğinin farkına varır. Başkalarının hakkına en az kendi hakkı kadar saygı gösterir.

Zorbaca Değil, Arkadaşça Davranalım

Aynı yaş grubunda yer alan öğrencilerin arkadaşlarına zorbaca davranmaları onların sorumluluk bilincinin yeterince gelişmediğini, hukuka aykırılıkların oluşmaması için gerekli özeni göstermediklerini ortaya koyar.

Akran zorbalığı bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz olan öğrencileri devamlı bir biçimde fiziksel olarak, sözel olarak, dedikodu ve söylenti çıkarıp yayarak, para ya da diğer eşyalarını zorla alarak, tehdit ederek, eşyalarına zarar vererek ya da arkadaş grubundan dışlayıp rahatsız etmesi ile sonuçlanan bir saldırganlık çeşididir. Öğrenciler arasında akran zorbalığı aşağıdaki şekillerde ortaya çıkabilmektedir.

AKRAN ZORBALIĞI TÜRLERİ

Nasıl ki başkalarının bize karşı zorbaca davranışlarda bulunmasını istemiyorsak, bizler de daha güçsüz durumda olan kişilere karşı sorumluluklarımızın farkında olarak zorbaca hareketlerden kaçınmalıyız. Aksi takdirde başkalarının hakkını ihlal etmiş ve hukuk kurallarına aykır davranmış oluruz.

Hakaret Etmeyelim

Sorumluluk bilinci olan bireyler toplumsal hayatta başkalarıyla iletişim kurarken karşısındaki kişiyi dinlemeyi, fikirlerine saygı göstermeyi ve nazik bir dil kullanarak konuşmayı benimser. Ama öyle insanlar vardır ki ağızlarından çıkan cümlelere dikkat etmezler. Kullandığı kelimeler makul ve sorumluluk sahibi bir insanın dilinden oldukça uzaktır. Sinirlerine hakim olamayıp kötü söz söyleyebilirler hatta hakaret bile edebilirler.

Birine hakaret etmek kişinin sorumluluk bilincinin gelişmediğini gösterir. Çünkü hakaret başkalarını sadece incitmekle kalmaz, aynı zamanda hakaret eden kişiye sıkıntı verebilir. Çünkü kanunlarımıza göre birine hakaret etmek suçtur ve cezası vardır. Ayrıca birine hakaret ettiğinizde o kimse size dava açıp uğradığı manevi zararların tazminini de isteyebilir.

İmza Atmadaki Sorumluluğumuz

İmza bir kimsenin herhangi bir belgeyi yazdığını veya onayladığını belirtmek için kendi eliyle ve her zaman aynı biçimde kullandığı işarettir. İmzamızın taklit edilmemesi ve imzamız kullanılarak sahtecilik veya dolandırıcılık gibi suçların işlenmesine engel olmak için adımız ve soyadımızda yer alan harflerin el yazısı ile yazılmış hallerine yer vermeliyiz. Çünkü herkesin el yazısı kendisine has özellikler içerir ve taklit edilmesi zordur. Bu nedenle el yazısı ile yazılmış harflere yer verilmeyen, sadece çizgi ve şekillerden oluşan imzaların taklidi daha kolaydır.

Başkalarının yerine imza atmamız doğru değildir. Ayrıca boş kâğıda ya da içeriği tam olarak doldurulmamış çek ve senet gibi kıymetli belgelere imza atmamız sorun ortaya çıkarabilir. İmza attığımız tüm belgelerin içeriğini aceleyle getirmeden mutlaka okumalı ve ondan sonra imzamızı atmalıyız. Çünkü içeriğini okumadan atacağımız bir imza bizi büyük bir sorumluluğun, örneğin yüklü bir miktar borcun altına sokabilir.

Elektronik imza, elektronik ortamda bulunan bir belgeye eklenerek imzalayanın kim olduğunu belirlemeye yarayan veridir. Gelişen teknolojiyle birlikte bir taraftan hukuki işlemleri kolaylaştırmak, diğer taraftan bu işlemlerin hukuki güvenliğini sağlamak için elektronik imza imkânı getirilmiştir. Elektronik imza, ıslak imza ile eş değerdedir.

Kişisel Verilerimizin Güvenliğini Sağlamalıyız

Son yıllarda internet ve bilişim teknolojileri alanında meydana gelen hızlı değişim ve dönüşüm kişilere ait verilere başkaları tarafından daha kolay erişilmesine, kişisel verilerin korunması ve paylaşılmasında bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kanunlarımıza göre **kişisel veri** kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek bir kişiye ilişkin her türlü veridir. Kişilerin telefon numarası, adresi, e-posta adresi, fotoğrafı, kullandıkları şifreler, ailevi ve dini, sosyal, ekonomik ve sağlık bilgileri gibi veriler kişisel verilere örnek olarak gösterilebilir.

Kişisel veriler bizim için önemli bilgilerdir. Özellikle interneti kullanırken dikkatli davranmalı ve tanımadığımız kişilere bu bilgilerimizi vermemeliyiz. Kötü niyetli kişiler bu verileri elde ederek hukuka aykırı işlerde kullanabilirler.

HUKUKA AYKIRILIKLARIN NEDENLERİ

Bireyler günlük yaşamlarında bir takım davranışlarda bulunurlar. Bir şeyler yemek veya içmek, konuşmak veya futbol oynamak gibi davranışlar hukuk alanında doğrudan etki oluşturmaz iken bir marketten yiyecek içecek çalmak, birini tehdit etmek, bir maçta oyunculara veya hakeme hakaret etmek gibi davranışlar hukuk alanında sonuç doğurur.

Hukuka uygun fiiller hukuk düzeninin yapılmasını emrettiği veya yasaklamadığı davranışlardır. Uyulması gereken hukuk kurallarını ihlal eden, hukuk kurallarının koyduğu düzeni bozan fiiller ise **hukuka aykırıdır**. Örneğin ehliyet alarak trafik kurallarına uygun bir şekilde araç kullanmamız hukuka uygundur. Fakat hız sınırlarını aşarak ya da alkollü bir şekilde araç kullanmak hukuka aykırıdır. Kendisine ayıplı mal satılan bir müşterinin bu malın değiştirilmesi için Tüketici Hakem Heyetine başvurması hukuka uygun bir davranışken, bu malı geri alması için satıcıya karşı tehditte bulunması hukuka aykırı bir davranıştır. Hukuka aykırılıklar kasten yani bilerek ve isteyerek yaptığımız davranışlardan ortaya çıkabileceği gibi gerekli dikkat ve özeni göstermememizden de kaynaklanabilir.

Hukuka aykırılıklar başkasına zarar verme şeklinde tanımlayabileceğimiz haksız fiiller ile kira sözleşmesi, satış sözleşmesi gibi sözleşmelerden doğan yükümlülüklerimize aykırı hareket etmekten de meydana gelebilir. Bir kimseyi yaralamak, başkasının evinin camını kırmak, kira borcunu zamanında ödememek ya da bozuk veya tarihi geçmiş mal satmak bu durumlara örnek olarak gösterilebilir.

Hukuka aykırılıkların temelinde sorumlu davranmamak yatar. Bir davranışta bulunurken bu davranışımızdan ne gibi sonuçlar doğacağını önceden düşünerek hareket ettiğimizde ve sorumlu davranıp gerekli dikkat ve

özeni gösterdiğimizde hukuka uygun davranışlar geliştiririz. Böylelikle hukuk kurallarını ihlal etmemiş oluruz ve karşılaşılması muhtemel hukuki sorunları baştan önlemiş oluruz.

Hukuka aykırı davranışlardan kaçınmalı ve hukuk kurallarına riayet etmeliyiz. Unutmamalıyız ki sorumsuz davranışlar hukuka aykırılıkların, hukuka aykırılıklar ise bizim için hukuki yaptırımların doğmasına neden olur.

HUKUKA AYKIRILIKLARIN SONUÇLARI

Hukuk kişilere birtakım haklar ve yetkiler verdiği gibi bir taraftan da bazı ödevler ve yükümlülükler getirir. Kişiler bu ödevlerini yerine getirmemezse devreye yine hukuk kuralları girer. Hukuka aykırı davranmanın yine hukuk kuralları ile belirlenmiş karşılıklarına **hukuki yaptırım** veya **hukuki müeyyide** denir. Hukuki yaptırımlar zorlayıcı niteliktedir ve devlet eliyle uygulanır. Başlıca hukuki yaptırım türleri ceza, icra ve tazminattır.

Ceza

Ceza, kanunlarda suç olarak düzenlenen fiilleri gerçekleştiren, yani suç işleyen kişilere uygulanan yaptırım türüdür. Cezalar suç işleyen kişilerin karşılığını alması, bir daha suç işlemekten sakınması ve uslanması için konulmuştur. Aynı zamanda ceza diğer kişilerin suç işlemekten çekinmelerini sağlamaktadır.

Ceza bir suçun işlenmesi durumunda uygulanabileceğinden öncelikle ortada işlenmiş bir suçun olması gerekir. Daha sonra bu suçu işleyen kişi veya kişilerin tespit edilmesi gerekir. Suçu ve suçluyu tespit edecek olan da devlet kurumları ve görevlileridir.

Suçun ve suçu işleyen kişilerin tespiti için birçok inceleme ve araştırma yapılır. Bu inceleme ve araştırma yöntem ve bulgularına **delil** veya **kanıt** denilir. Örneğin, tanık yani olayla ilgili bilgisi ve görgüsü olan kişilerin ifadeleri alınır, olayın gerçekleştiği yerde bulunan eşyalar üzerinde Adli Tıp Kurumu ve diğer görevli kurumlarca parmak izi veya DNA incelemesi yapılır, olay yerindeki kamera kayıtları incelenir. Gerekli tüm inceleme ve araştırmalar yapıldıktan ve tüm deliller toplanıp değerlendirilip kişi veya kişilerin bir suçu işlediği hukuka uygun bir şekilde kanıtlandıktan sonra ceza verilir. Verilecek ceza hapis cezası veya para cezası olabilir.

Mahkemeler ve Cumhuriyet Savcılıkları tarafından gönderilen adli tıpla ilgili konularda bilimsel ve teknik görüş bildirmekle görevlidir.

Verilen bir cezanın yerine getirilmesi yine hukuk kuralları ile belirlenmiş devlet görevlileri aracılığıyla olur. Belirlenmiş devlet görevlileri dışında başkaca hiç kimse, örneğin suçtan dolayı zarar gören kişiler, cezaları uygulayamaz ve kendiliklerinden haklarını almaya çalışamaz. Aksi takdirde bu kişiler de suç işlemiş olur.

Anayasamız, kanunlarımız ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler bireylerin haklarını azami ölçüde korumaktadır. Ceza kanunlarımızda düzenlenen herhangi bir suçu işlediği mahkeme kararı ile kesinleşene kadar herkes suçsuz kabul edilir. Buna masum sayılma hakkı denir.

Bir kimsenin işlediği suçtan dolayı başka kişiler sorumlu tutulamaz ve cezalandırılmaz. Bir kimsenin işlediği suçtan veya aldığı cezadan dolayı ailesini, akrabalarını, komşularını veya arkadaşlarını ayıplayamayız. Bu ilkeye cezaların şahsiliği ilkesi denir.

İcra

Bir kimsenin yapmakla yükümlü olduğu, ancak yapmadığı davranışın kamu gücü kullanılarak zorla yerine getirilmesine **icra** denir. Örneğin; bir kimse aldığı borcu geri ödemiyorsa devlet eliyle bu borç kendisine ödettilmeye çalışılır. Bu borçlar kişiler arasındaki hukuki ilişkilerden kaynaklanabileceği gibi kişinin devlete olan yükümlülüğünden de doğabilir. Örneğin vergi borcu devlete olan yükümlülüğümüzden, kira borçları ise kişiler arasındaki özel hukuki ilişkilerden kaynaklanmaktadır.

Bir kimse aleyhine icra işlemi yapılabilmesi için alacaklı olduğumuzu kanıtlamamız gerekir. Çek, senet veya mahkeme kararı alacaklı olduğumuzu ispatlamaya yarayan yazılı belgelerdir.

Tazminat

Hukuki yaptırımların diğer bir türü tazminattır. Bir kimse hukuka aykırı bir davranış sonucu başkasına zarar verirse vermiş olduğu zararı karşılamak zorunda kalabilir. Kişinin vermiş olduğu zararın ödettilmesine **tazminat** denir.

Zararın türüne göre tazminatın türü de değişebilir. Örneğin; bir kimsenin arabası çizilirse oluşan maddi zarar için maddi tazminat ödenir. Ancak fiziksel engeli olan bir kimseye engelinden dolayı rencide edici sözler söylemek o kimsenin manevi zarara uğramasına neden olacağından manevi tazminat ödenir.

Hukuka aykırı davranışlarımızın karşılığı olan yaptırımları gördük. Bunların yanında hukuka aykırı davranışlarımızın bireysel sonuçları olabilir. Örneğin bir suç işlediğimizde ceza alabileceğimiz gibi bu suç ve ceza nedeniyle toplum tarafından ayıplanabilir ve dışlanabiliriz. Kasten yani bilerek ve isteyerek işlediğimiz bir suç nedeniyle aldığımız cezadan dolayı cezamız bitene kadar seçme ve seçilme hakkımızı veya bir kamu görevlisi olma hakkımızı kaybedebiliriz. Verilen ceza nedeniyle tutulan adli sicil kaydından dolayı ileriki yaşantımızda çeşitli sorunlar yaşayabiliriz.

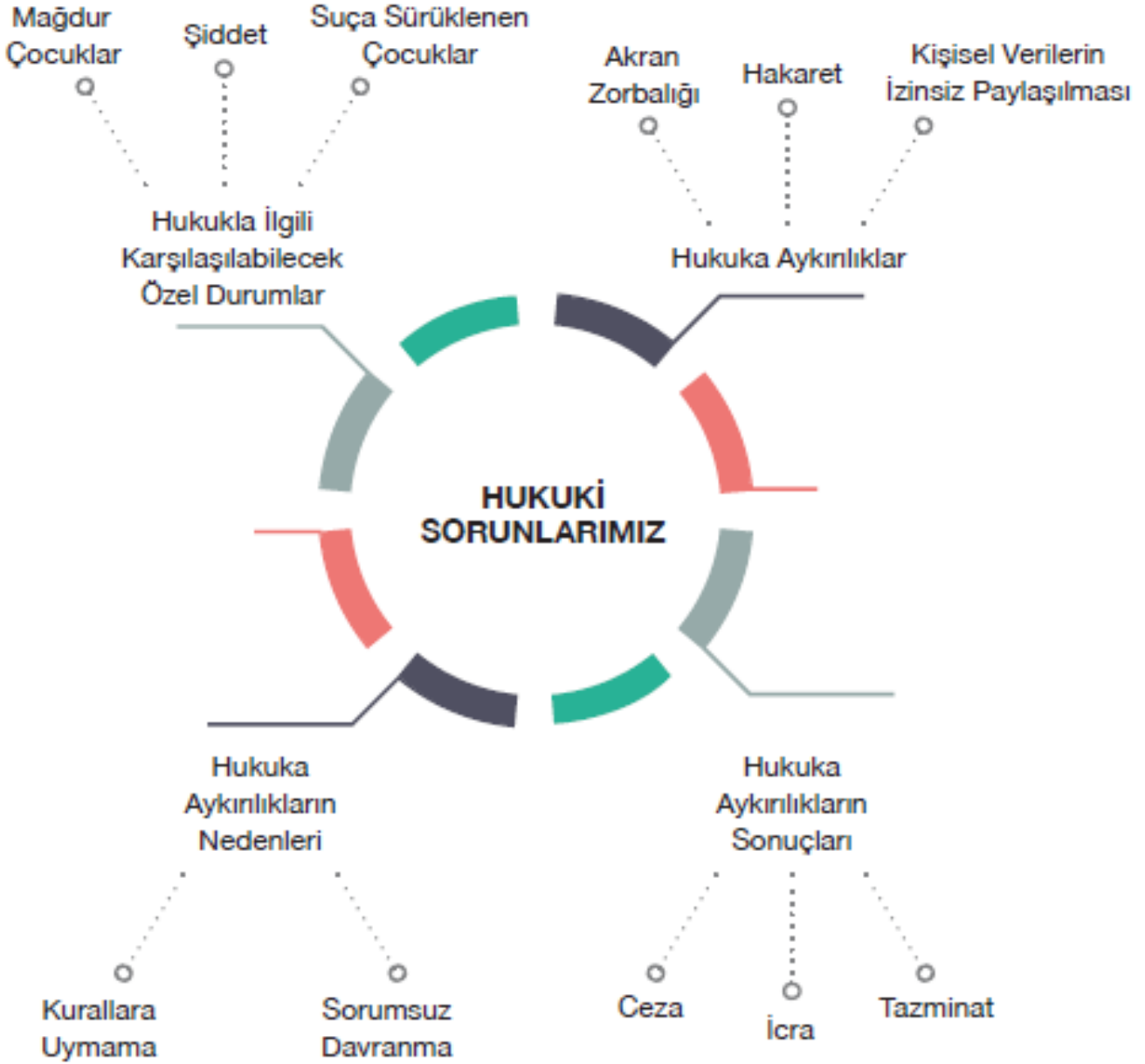
Hukuka aykırı davranışlarımızın ekonomik bir takım sonuçları da olabilir. Hakkımızda bir para cezası veya tazminata hükmedilirse bunları ödemek zorunda kalırız. Yine işyerimizi hukuk kurallarına aykırı işletirsek işyerimiz kapatılabilir veya aleyhimize para cezası verilebilir. Bunları ödemek zorunda olduğumuzdan ekonomik olarak da kayıp yaşarız.

Hukuka aykırı davranışlarımız toplum üzerinde de bazı olumsuz etkilere sahip olabilir. Bir suç işlendiğinde toplum düzeni bozulur. Örneğin; bir mahalledeki bir eve hırsız girdiğinde o mahallede oturan herkes huzursuzluk yaşar. Yine eline aldığı gerçek veya kurusıkı bir tabanca ile düğünlerde veya asker uğurlamalarında rastgele havaya ateş açan bir kişi, tabanca sesini duyan herkesi tedirgin ve rahatsız edebilir.

Hukuk kuralları insanların toplum içerisinde huzurlu ve güvenli bir şekilde yaşaması için vardır. Hukuk kurallarının bazen yetersiz kaldığına dair eleştiriler getirebiliriz. Ancak hukuk kurallarını eleştirmemiz onlara uymama hakkını bize vermez. Çünkü herkes hukuk kurallarına uymak zorundadır.

ÜNİTE ÖZETİ :

4. ÜNİTE : HUKUKİ ÇÖZÜMLERİMİZ

Barışçıl Yollarla Çözüm

Toplumsal bir varlık olan insan aynı zamanda sahip olduğu farklı özellikleri ile bir bireydir. Bireylerin farklı fiziksel özellikleri, duygu ve düşünceleri aslında toplum için bir zenginlik kaynağıdır. Bu zenginlikler birlikte yaşama kültürünün de önemli bir parçasıdır. Birlikte yaşama kültürünün gereği olarak bireyler sürekli iletişim ve etkileşim hâlinindedir. Bu süreçte sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma, sorumluluk, sabır ve barış gibi değerler yaşatıldıkça huzur içinde bir hayat sürmek dilekten öte gerçeğe dönüşür. Değerler aynı zamanda olumlu, barış ve huzur içinde bir yaşamın anahtarıdır.

Çatışma :

Her bireyin farklı özelliklere, değerlere, duygu ve düşüncelere sahip olması, istek ve ihtiyaçlarının farklı olması ve sınırlı kaynaklar kişiler ya da gruplar arasında çatışmalara neden olabilir. Çatışma genellikle olumsuz bir kavram olarak değerlendirilir. Bunun nedeni, çatışma hakkında yeterli bilgiye sahip olmama veya geçmiş yaşantılardaki olumsuz deneyimlerden kaynaklanabilir. **Çatışma**, aynı anda ortaya çıkan birbirine karşıt veya eşit derecede çekici dilek ve isteklerin bireyde meydana getirdiği ruhsal durumdur. Çatışma; kişinin kendi içinde olabileceği gibi kişi ile başka bir kişi veya grup içinde ve gruplar arasında da olabilir. Çatışma, hayatın her anında olan ve doğru şekilde çözüldüğünde insanın gelişmesini sağlayan bir süreçtir.

→ Kişiler arasındaki farklı istek ve tercihler anlaşmazlık ve uyuşmazlıklara neden olabilir. Böyle bir durumda ortaya çıkan çatışmaya gösterilen tepkiler de farklılık gösterebilir. Bu tepkileri aşağıda birlikte inceleyelim.

Kaybet – Kaybet : Bazı kişiler yaşadıkları durumları görmezden gelerek, uzaklaşarak ve inkâr ederek çatışmaya girmemeye çalışır. Her iki taraf da çatışmayı inkâr ederse ve tarafların ihtiyaçları karşılanmazsa “kaybet-kaybet” sonucu oluşur.

Kazan – Kaybet : Bazı kişiler çatışmaya çok sert tepki verir. Bu tepkiler, çatışmada saldırganlık, tehdit, öfkeli ve kaygılı ifadeler şeklinde ortaya çıkar. Bu durumda “kazan-kaybet” sonucu oluşur. Ancak tarafların elde ettiği “kazan-kaybet” sonucu çatışmanın bir çözümü değil bir sonraki çatışma için yeni bir gerekçe meydana getirir.

Kazan – Kazan : Bazı kişiler çatışma durumunda ilkeli tepkiler verir. Bu tepkilerde “kazan- kazan” ilkesi vardır. İlkeli tepkiler veren bu kişiler çatışmada karşıdaki kişiyi anlamaya çalışan ve karşı tarafın da kendisini anlamasını bekleyen kişilerdir.

İyi dinleyen, olumlu iletişim dili kullanan, mantıklı ve akılcı davranan, empati kuran, gerektiğinde hatalarını kabul eden ve başkalarının haklarına saygı gösteren bireyler için çatışmalar hep kazançla sona erer. Makul olma olarak adlandırılacak bu davranışlar sayesinde anlaşmazlık ve uyuşmazlıklar barışçıl yollarla çözülmüş olur.

Çatışma Çözme Stratejileri

Her insan çatışma çözümede farklı stratejiler kullanır. Çatışma çözümede kullanılan stratejiler şunlardır:

Geri Çekilme Stratejisi : Bu stratejiyi tercih eden kişiler, çatışmayı çözmek yerine geri çekilir ve çatışma oluşturan kişilerden uzak durur. Bu stratejiyi kullanan kişiler çatışmanın çözüme ulaşacağına inanmaz ve çaresizlik yaşar. **Kaplumbağaya** benzetilen bu stratejide amaç da ilişki de önemsizdir.

Yatışma Stratejisi : Bu stratejiyi kullanan kişiler, ilişkilere çok önem verir ve bu kişilerin amaçları geri plandadır. Çatışmalarda kendi isteklerini önemsiz görür ve karşılarındaki kişinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Çatışmaların ilişkilere zarar verdiğini düşünerek başkalarının zarar görmemesi ve tatsızlık çıkmaması için çatışmadan kaçınır. **Oyuncak ayıya** benzetilen bu stratejide, başkaları tarafından kabul edilmek ve sevilmek onlar için çok önemlidir.

Güç Kullanma Stratejisi : Bu stratejiyi kullanan kişiler için amaçları, ilişkilerinden daha önemlidir. Amaçlarına ulaşmak için çatışmalarda kendi çözümlerini kabul ettirmeye çalışırlar hatta çatışmada şiddet bile kullanabilirler. Çatışmada karşı tarafı ezmeye çalışır. **Köpek balığına** benzetilen bu stratejide, başkaları tarafından sevilmek onlar için çok önemli değildir.

Uzlaşma Stratejisi : Bu stratejiyi kullanan kişiler amaçlarına da ilişkilerine de orta düzeyde önem verir. Çatışma durumlarında uzlaşmak için çaba harcar. Bunun için amaçlarının bir kısmından vazgeçer ve karşı tarafı da bu konuda ikna etmeye çalışır. **Tilkiye** benzetilen bu stratejide uzlaşmak ön plandadır.

Yüzleşme Stratejisi : Bu stratejiyi kullanan kişiler için çatışmalarda her iki tarafın amacı ve ilişkisi önemlidir. Çatışma durumunda kişiler tarafların ikisinin de kazanabileceği bir çözüm arar. **Baykuşa** benzetilen bu stratejide yüzleşme ve çözüm çok önemlidir.

İnsanlar kendi aralarında doğan uyuşmazlıkların çözümünde makul olduğu sürece, kırk düğümmüş gibi görünen bu uyuşmazlıkların binbir çözümünü yine kendileri bulabilir. Uyuşmazlıkların çözümünde çeşitli uzlaşma yöntemlerine başvurulabilir. Çatışma çözme, arabuluculuk, uzlaşma ve tahkim bu yöntemlerden bazılarıdır.

Çatışma çözme süreci, tarafların birbirlerini suçlamadan uzlaşmacı bir ortam içerisinde, etkili iletişim kurarak sorunları konuşabildiklerinde başlar. Olumlu bir tutumla yapıcı konuşmaların sergileneceği bir ortam oluşturulduğunda artık çözüme giden yol açılmış olur. Çatışma çözme sürecinin basamakları şunlardır:

1) Sorunu Tanımla: Çatışma yaşayan taraflar, sorunu öncelikle kendi algıladıkları biçimde tanımlamalıdır. Sonra farklı bakış açılarıyla yeniden sorunu tanımlamaya çalışmalıdır.

2) İstek ve Gereksinimleri Belirle: Kişiler, karşılıklı olarak birbirlerinin istek ve gereksinimlerini fark etmelidir. Ortak istek ve gereksinimlerini belirlemelidir.

3) Olumlu İletişim Kur: İletişim süreci olumlu olmalıdır. Önce geleceğe yönelik çalışmayı, sonra geçmişte yaşananları değerlendirerek uzlaşma sağlanmalıdır.

4) Uygun Çözümler Belirle: Çatışmayı çözerken kişilerin karşılıklı çıkarları dikkate alınmalı ve çatışmanın çözümünde en uygun seçenekler değerlendirilmelidir. Uygulanabilir çözüm seçenekleri belirlenmelidir.

5) Adil Anlaşma Yap: Çatışmada her iki tarafın da anlaşabileceği, tarafların çıkarlarına uygun adil bir anlaşma yapılarak çatışma çözümlenmeli ve sonlandırılmalıdır.

Arbuluculuk :

Bazı hukuki uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk yöntemi kullanılır. **Arbuluculuk**, anlaşmazlığa düşen kişilerin bağımsız ve tarafsız üçüncü bir kişinin desteği ile sorun üzerinde görüşüp alternatif çözüm önerileri geliştirerek anlaşmazlığı sonlandırma uygulamasıdır. Aynı zamanda arabuluculuk mahkeme dışı, etkin bir çözüm yoludur. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlığı bir “arbulucunun” yardımıyla, birlikte görüşerek ortak bir çözüme ulaşabilir. Arabuluculuğun amacı kimin kazanıp kimin kaybedeceğine karar vermek değildir. Önemli olan tarafların gereksinimleri doğrultusunda en uygun çözüm yolunu bulmaktır. Böylece “kazan- kazan” anlayışı ile sorun çözülmüş olur.

Arbuluculuğun Yararları

- Mahkemeden daha kısa sürer ve ekonomiktir.
- Arabuluculuk anlaşması mahkeme kararına eş değerdir.
- Arabulucumuzu kendimiz seçebiliriz.
- Uyuşmazlığın her aşamasında başvurabiliriz.
- Arabuluculuk sürecinde uyuşmazlıklarımızı rahat bir ortamda ve açıkça konuşabiliriz. Süreçte konuşulan her şey gizli tutulur. Bu durum ticari itibar ve bilgiler ile aile mahremiyeti açısından büyük önem taşır.
- Taraflar, kendi çözümlerini bulduklarından anlaşmazlıklar ortadan kalkarken ilişkiler de sürdürülebilir.
- Arabuluculuğa başvurmakla mahkemeye gitme hakkımızı kaybetmeyiz.

Kişiler veya gruplar aralarındaki uyuşmazlıkların çözümü için anlaşarak uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözebilir. Bunun için bireyler herhangi bir üçüncü kişiye gerek kalmaksızın aralarında adil bir anlaşma yaparak çözüme gidebilir. Uyuşmazlıkların çözümünde başvurulacak yöntemlerden biri de uzlaşmadır.

Uzlaşma :

Uzlaşma yönteminde basit bir suç işlendiğinde suçun mağduru ve sanığı olan kişiler karşılıklı olarak kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul ederlerse cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından bir uzlaştırmacı görevlendirilir. Uzlaştırmacı da arabuluculuk yönteminde olduğu gibi görüşmeleri gizlilik içerisinde yürütür ve taraflardan bağımsız konumdadır. Ancak arabuluculardan farklı olarak uzlaştırmacı sadece tarafları bir araya getirmek ve aralarındaki iletişimi kolaylaştırmakla yetinmez. Taraflara çözüm önerileri de sunar. Bu çözüm önerileri üzerinde tarafların görüşüp anlaşmalarını sağlamaya çalışır. Bu bakımdan uzlaştırmacı çözüm sürecinde arabuluculardan daha etkin bir

rol üstlenmektedir. Uzlaştırma faaliyeti sayesinde de mağdurun uğradığı zararlar sanık tarafından karşılanarak taraflar arasında daha kolay ve hızlı şekilde anlaşmazlık çözülür.

→ **Unutmayalım ki, uzlaşma yöntemiyle uyuşmazlıkların çözümünde “kazan-kazan” anlayışı hakimdir. Bu yöntemde taraflar için en uygun çözüm yolu seçilerek adil bir anlaşma sağlanmaya çalışılır.**

Tahkim :

Biriyle bir işin yaptırılması veya mal alınması için yaptığımız sözleşmede aramızda anlaşmazlık çıkması hâlinde, bu anlaşmazlığın hakem veya hakem heyeti tarafından çözüleceği şartını koyabiliriz. Bu çözüm yöntemine **tahkim** denir. Tahkim ile uyuşmazlıklar daha kısa sürede ve daha az masrafla çözümlenebilmektedir. Tahkim sürecinde görev alan hakemler, uyuşmazlık konusunda uzman kişiler arasından belirlenmektedir.

Uyuşmazlıkları Çözen Kurumlar :

Bireyler kendi aralarındaki uyuşmazlıkların çözümünde çeşitli uzlaşma yöntemlerini kullanarak sorunu barışçıl yollarla çözebilir. Çatışma çözme, uzlaşma ve arabuluculuk gibi uzlaşma yöntemlerine başvurulduğunda tüm taraflar için sonuç kazançlı olur. Ancak bazı durumlarda birey-birey, birey-toplum ve birey-devlet arasında yaşanan uyuşmazlıklarda uzlaşma yöntemleri ile sorun çözülemeyebilir. Bu tür uyuşmazlıkların çözümünde görevli kurum ve kuruluşlara başvurularak hak arama yolları kullanılır. Böylece uyuşmazlık durumlarında taraflar, hak arama yollarını kullanarak kendilerini korumuş olur.

→ **Hukuki uyuşmazlık durumlarında çözüm için ilk önce uzlaşma yöntemlerine başvurulmalıdır. Uzlaşma sonucunda herhangi bir çözüme ulaşılamamışsa uyuşmazlık durumuna göre ilgili kurum ve kuruluşlara başvuru yapılarak uyuşmazlığın çözümüne gidilmelidir.**

Hukuki uyuşmazlık konusu, devlet kurumlarının çözebileceği bir sorun ise ilgili kuruma başvurularak uyuşmazlığın çözüm yoluna gidilmelidir. Örneğin, belediyenin sunduğu bir hizmet ile ilgili bir sorun olduğunda belediyeye, eğitim ile ilgili bir sorun olduğunda eğitim müdürlüklerine, sağlık ile ilgili bir sorun olduğunda sağlık müdürlüklerine çözüm için başvuru yapılmalıdır. Bu başvurular vatandaş için hem bir hak hem de haklarını korumanın önemli bir yoludur.

Hukuki uyuşmazlık; bireyler ile ilgili idari kamu kurum ve kuruluşları arasında çözülemiyorsa veya konuyla doğrudan ilgili bir kamu kurumu yok ise uyuşmazlığın çözümü için yargı kurumlarına başvurulabilir. Farklı yargı kurumları kendilerine Anayasa ve kanunlarla verilen görev yetkilerine göre farklı hukuki uyuşmazlıkları çözerler.

Mahkemeler, Anayasa'mıza göre Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız olarak karar verir. Mahkemelerin, kanunlarla belirlenen yetkilerine dayanarak verdikleri bu kararlara uyulması ve saygı gösterilmesi gerekir. Ülkemizde birden fazla mahkeme türü bulunmaktadır. Mahkemelerin hangi davalara bakacakları kanunlarla belirlenmiştir. Vatandaşların başvurularını yapacakları ilk derece mahkemeleri temel olarak üçe ayrılır:

İLK DERECE MAHKEMELER

Hukuk Mahkemeleri: Kişiler arasındaki hukuki uyuşmazlıklardan kaynaklanan davalara bakar. Ortada bir suç veya suçlu yoktur, yalnızca hukuki bir anlaşmazlık vardır. Örneğin, borç ilişkisinden doğan anlaşmazlıklar veya evlilikle ilgili anlaşmazlıklar hukuk mahkemelerince çözülür. Aile, iş ve tüketici mahkemeleri hukuk mahkemelerinden bazılarıdır.

Ceza Mahkemeleri: Ceza yargılanmasında görevli olan mahkemelerdir. Bu mahkemelere gelen davalarda suç ve suçlu vardır. Hırsızlık gibi sebeplerle açılan davalar ceza mahkemelerince çözülür. Ağır ceza ve çocuk mahkemeleri ceza mahkemelerinden bazılarıdır.

İdare ve Vergi Mahkemeleri: Kamu kurum ve kuruluşları ile kişiler arasındaki uyuşmazlıkları çözmeye idare mahkemeleri görevlidir. Atama, göreve son verme, sınav sonuçlarına itiraz, emeklilik ve vergi uyuşmazlıkları gibi davalar idare mahkemelerinde görülür.

Hukuki uyuşmazlıkların çözümü için başvuru yapılan ilk derece mahkemelerinde verilen kararları doğru bulmayan taraf, bir üst mahkemeye başvurarak hak aramaya devam edebilir. Hukuk ve ceza mahkemelerinde verilen kararlar için Bölge Adliye Mahkemelerine, idare ve vergi mahkemelerinde verilen kararlar için Bölge İdare Mahkemelerine başvuru yapılabilir. Anayasa’da yer alan temel hak ve özgürlüklerin ihlali durumunda bir üst mahkeme olan Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılabilir.

→ **Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilmek için konuyla ilgili tüm idari ve yargısal süreçlerin tamamlanmış olması gerekir. Diğer bir ifadeyle uyuşmazlığın çözümü için önce ilgili kamu kurum ve kuruluşuna ve mahkemelere başvurulduğu hâlde uyuşmazlık çözülememiş olmalıdır.**

Sikayetçiyim :

Hukuki uyuşmazlıkların çözümü için idari kurumlara ve yargı sistemindeki mahkemelere başvurarak sorunlar çözülmeye çalışılır. Uyuşmazlıkların çözümünde görevli ve hukuki sürecin bir parçası olan kurumları ve bu kurumların işleyişlerini bilmek önemlidir. Ancak bu şekilde hakları korumak ve mağduriyetlerin önüne geçmek mümkün olur. Hukuki uyuşmazlıkların çözümünde görevli kurumlar ve yaptıkları işlemler şöyle açıklanabilir:

Mahkemeler :

Mahkeme, yargılamanın yapıldığı yerdir. Herhangi bir konuda bir hak kaybına uğradığını düşünen kişi dava açabilir. **Dava açmak** bir dilekçe ile hak talebini mahkemeye taşımaktır. Davanın konusuna göre davanın hangi mahkemede açılacağı kanun ile belirlenir. Bu, müracaat edilecek mahkemenin görevli olduğu alan ile ilgilidir. Ceza mahkemelerinde dava açma yetkisi ise cumhuriyet savcılarındadır. Bireyler bir suç işlenmesi halinde Cumhuriyet Savcılığına veya diğer görevli kurumlara şikâyette bulunabilirler. Cumhuriyet savcıları gerekli soruşturmayı yaptıktan sonra mahkemeye dava açılmasına karar verebilirler.

Aşağıdaki tabloda verilen dava konusuna göre başvurulacak mahkemeleri birlikte inceleyelim.

Dava Konusu	Davaya Bakmakla Görevli Mahkeme
<ul style="list-style-type: none">• Kira ilişkisinden doğan uyuşmazlıklar,• İşveren-işçi arasındaki uyuşmazlıklar,• İcra-iflasa ilişkin anlaşmazlıklar,• Mirasa ilişkin anlaşmazlıklar,• Tüketicilerin taraf oldukları anlaşmazlıklar vb.	Hukuk Mahkemeleri
<ul style="list-style-type: none">• Kaçakçılık,• Hırsızlık,• Adam yaralama,• Tehdit vb.	Ceza Mahkemeleri
<ul style="list-style-type: none">• Memurların atama ve görevle ilgili itirazları,• Üniversite sınav sonuçlarına itiraz,• Vergi uyuşmazlıkları vb.	İdare ve Vergi Mahkemeleri

Hukuk, idare ve vergi mahkemelerinde kanunların öngördüğü usullere uygun bir dilekçenin hazırlanıp mahkemeye verilmesiyle dava süreci başlar. Ceza davası açmak için dilekçe vermek zorunlu değildir. Suçluların cezalandırılması talebi sözlü olarak da bildirilebilir.

Hukuk Mahkemelerinin Verdiği Başlıca Kararlar Şunlardır:

Kabul Kararı: Hukuk mahkemeleri eğer açılan davada davacının haklı olduğuna inanıyorsa “davanın kabulü” kararı verir.

Red Kararı: Hukuk mahkemeleri eğer açılan davada davacının haklı olmadığına inanıyorsa “davanın reddi” kararı verir.

Ceza Mahkemelerinin Verdiği Başlıca Kararlar Şunlardır:

Beraat Kararı: Sanığın yüklenen suçu işlemediği ya da fiilin suç olmadığı anlaşıldığında mahkeme beraat kararı verir.

Mahkumiyet Kararı: Mahkeme bir suçun işlendiğine karar verdiğinde hapis cezası ile para cezası verebilir.

Tutuklama Kararı: Ceza mahkemeleri şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması, delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme ihtimali varsa bazı suçlarda tutuklama kararı verebilirler. Tutuklanan şahıs tahliye edilene kadar ceza ve infaz kurumunda kalır.

Tahliye Kararı: Tutuklama sebepleri ortadan kalktığında mahkemeler tahliye kararı verirler. Hakkında tahliye kararı verilen kişi aynı anda başka bir suçtan tutuklu değilse derhal ceza ve infaz kurumundan çıkarılır.

→ **Tutuklama kararı bir ceza değildir. Sadece tedbir niteliğinde bir karardır. Tahliye kararı da bir beraat kararı değildir.**

→ **Tahliye kararı beraat kararı ile, tutuklama kararı da mahkumiyet kararıyla karıştırılmamalıdır.**

→ **Bir kimsenin tutuklanması o kimsenin suç işlediğini ve ceza aldığını göstermez. Bir kimsenin tutuklandıktan sonra tahliye edilmesi ise o kimsenin beraat ettiği anlamına gelmez.**

Bu kararlar dışında ceza mahkemeleri tarafından verilen önemli başka kararlar da bulunmaktadır. Örneğin bir kişinin üstünün, aracının ve evinin aranması ya da telefonlarının dinlenmesi için hâkim kararı gereklidir.

İdare ve Vergi Mahkemelerinin Verdiği Başlıca Kararlar Şunlardır:

Kabul Kararı: İdare ve vergi mahkemeleri eğer açılan davada davacının haklı olduğuna inanıyorsa “davanın kabulü” kararı verir.

Red Kararı: İdare ve vergi mahkemeleri eğer açılan davada davacının haklı olmadığına inanıyorsa “davanın reddi” kararı verir.

İptal Kararı: İdare mahkemeleri eğer açılan davada idarenin bir işlemini hukuka aykırı bulursa “iptal kararı” verir.

Cumhuriyet Savcılığı :

Yargı kurumlarından biri olan **Cumhuriyet Savcılıkları**; kamu yararına suçları araştırma, gerekirse ceza davası açma ve mahkemelerde kamu yararını savunma görevlerini yerine getirir. Savcılıklar herkesin haklarını koruyarak suçluların hak ettikleri cezaları alması için çalışır. Savcılığın talimatıyla, polis ve jandarma, suç ve suçlulara ilişkin işlem ve araştırma yapar. Ceza mahkemelerinin verdiği kesinleşen kararların yerine getirilmesine ilişkin işlemleri de savcılıklar yürütür.

Cumhuriyet Savcılıklarının Verdiği Başlıca Kararlar Şunlardır:

İddianame: Bir suç soruşturması neticesinde suçun işlendiğine ilişkin yeterli delil olması halinde dava açmaya karar veren cumhuriyet savcısının ceza mahkemelerine dava açmak için düzenlediği belgedir.

Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar: Bir suç soruşturması neticesi suçun işlenmediğine inanan cumhuriyet savcısının vermiş olduğu karardır. Bu karara "Takipsizlik Kararı" da denir.

İcra ve İflas Daireleri :

Kişilerin alacağını tahsil etmek ve borç konusunda hukuk mahkemelerinin kararlarını uygulamakla görevli yargı kurumu **icra ve iflas daireleridir**. İcra ve iflas daireleri mahkeme ve Cumhuriyet Savcılığının denetiminde faaliyet gösterir. Alacaklı veya alacaklı vekili tarafından daireye yapılan başvuru ile işlemler başlar ve ödeme, haciz veya satış işlemi ile uyuşmazlık durumu sona erer.

Adalet İçin Çalışanlar :

Hakim : Yüksek mahkeme ile diğer mahkemelerde görev yapan cübbe denilen özel bir kıyafet giyen yargı çalışanıdır. Görevi, aralarında sorun olan kimselerin getirdikleri uyuşmazlığı çözmektir. Aynı zamanda devletle vatandaş arasındaki uyuşmazlıkları da hâkim çözer. Mahkemelere hâkimler devlet tarafından atanır. Hâkim görevinde bağımsızdır. Hiçbir kişi ve kurumdan emir ya da talimat almaz. Mahkemelerde hâkimler, hukuka ve kanunlara uygun olarak vicdani kanaatine göre karar verir. Davaları duruşma yaparak çözer. Duruşmalarda tarafları, tanıkları ve bilgisine ihtiyaç duydukları kişileri dinler ve delilleri değerlendirir.

Cumhuriyet Savcısı : Toplum ve devlet adına mahkemelerde dava açan, hâkimler gibi cübbe denilen özel bir kıyafet giyen yargı görevlisidir. Cumhuriyet savcısı, kendisi adına işlem yapan polis ve jandarma vasıtasıyla suçların ortaya çıkarılması, şüphelilerin yakalanması ve mahkeme önüne çıkarılması için çalışır.

→ **Kamu Davası:** *İşlediği bir suçtan dolayı toplum düzenini bozan suçluyu ve suçlunun eylemini devletin toplum adına yargılamasıdır. Kamu davasına konu olan bir olayda kişi eylemiyle yalnızca bir kişiyi değil toplumu mağdur etmiştir. Hırsızlık, adam öldürme gibi toplum düzenini etkileyen, toplumda huzursuzluğa neden olan suçlar şikâyete gerek olmaksızın devlet tarafından takip edilir ve cezalandırılır.*

Avukat : Mahkemelerde kişilerin haklarını savunur. Avukatlar, anlaşmazlıkların adalete uygun bir şekilde çözülmesi için çalışır. Hukuk kurallarının tam olarak uygulanması için çaba gösterir. Avukatlar müvekkilini temsil etme yetkisine sahiptir. Kişilerin karşılaştıkları hukuki sorunlarda onlara yol gösterir. Bunların yanı sıra avukatlar, hukuki konularda talep edenlere danışmanlık yapar. Haklarının savunulmasını veya hukuki bir konuda yardım isteyenler avukatla anlaşır ve ona kendisini temsil etme görevini verir. Kendilerine ait özel bürolarda çalışan avukatlar duruşmalarda tıpkı hâkim ve cumhuriyet savcılığı gibi cübbe denilen özel bir kıyafet giyer.

İcra Memuru : Borçludan alacağını alamayanlar icra ve iflas dairesine başvuru yapabilir. İcra memurları, kişilerin ödenmeyen alacaklarının ödenmesi için çalışır.

Zabıt Katibi : Zabıt kâtabi, mahkeme salonlarında yapılan duruşmalardaki konuşma ve işlemleri hâkimin talimatıyla kayıt altına alan görevlidir.

Mübaşir : Mahkeme salonunda duruşma yapılırken hâkimin beyanını alacağı kişileri içeriye çağıran, oturacakları yeri gösteren ve hâkimlerin duruşma salonunun düzeni ile ilgili talimatlarını taraflara bildiren ve uygulayan görevlidir.

İnfaz ve Koruma Memuru : Suç işlediği için hakkında mahkemelerce hapis cezası verilenlerin cezalarını çektiği ve suç işlediği iddiasıyla tutuklananların tutulduğu "ceza ve infaz kurumlarında" düzeni, mahkûmların ve tutukluların kurallara uygun biçimde davranmasını sağlamakla görevli kişidir.

Adli Kolluk Görevlileri : Kolluk görevlileri, adli yargıda suça ilişkin delil toplama, suçlunun yakalanması, adil bir yargılanma için gereken bilgi, belge ve kimselere ulaşması sürecinde cumhuriyet savcısına ve hâkimlere yardımcı olan memurlardır. Polis ve jandarma adli kolluk görevlileridir.

Duruşma Salonu :

Salonda Nasıl Davranılır?

Duruşma salonu hâkimin idaresi altındadır. Hâkim salonun düzenini bozan kişiyi disiplin hapsi ile dahi cezalandırabilir. Bu nedenle salonda bulunduğunuz sırada düzeni korumak için konuşmayınız, konuşmalar hakkında yorumda bulunmayınız, alkışlamak, yuhalamak gibi hareketlere kalkışmayınız. Salonda cep telefonunuzu kapalı tutunuz. İçeride fotoğraf ve video çekimi yapamayacağınızı unutmayınız.

Kim, Ne Zaman Konuşur?

Mahkeme bir usule göre yürür, hâkim zamanı geldiğinde ilgili kişilere söz verecektir. Söz sırası size gelmeden ya da başkası konuşurken araya girerek konuşmaya çalışmak yanlıştır. Mutlaka ifade etmek istediğiniz bir husus varsa hâkimden izin alarak söylemeniz gerekir. Konuşurken ayağa kalkmanız mahkemeye duyduğunuz saygıyı ifade eder.

1- Hâkim(ler)

Mahkeme tipine göre bir ya da daha fazla sayıda hâkim bulunur.

2- Cumhuriyet Savcısı

Bazı ceza mahkemelerinde iddia makamı olarak bulunur.

3- Katip

Duruşma tutanaklarını kayıt eder.

4- Tanık

Tanıklar katibin önünde yer alan kürsüden konuşurlar. Tanık sıfatıyla dinlenilecek olan kişi içeride olup biten olaylardan etkilenmemesi ve gerçeği doğru biçimde anlatması amacıyla dinleyeceği ana kadar salona alınmaz. Bu nedenle tanığın oturacağı bir yer bulunmamaktadır. Tanık ifade vereceği zaman, mübaşir seslenerek onu salona çağıracaktır. Tanığın kimlik belgesi mutlaka yanında olmalıdır. Duruşma salonuna girdiğinde önce kimlik bilgileri zapta geçirilip kontrol edilir. Daha sonra tanıklıkla ilgili sorular sorulur. Bu sorulara açıklık ve doğrulukla cevap veriniz, yalan beyanda bulunmanın suç olduğunu unutmayınız. İfadesini veren tanık hâkim izin verdiğinde gidebilir.

5- Davacı/ Mağdur ve varsa Avukatı

Davacı veya mağdurlar (varsa avukatları ile birlikte) hâkime göre sağ tarafta otururlar ve gerektiğinde buradan konuşurlar.

6- Davalı ve varsa Avukatı

Ceza davalarında sanık avukatları, hukuk davalarında ise davalı (varsa avukatları ile birlikte) hâkime göre sol tarafta otururlar ve gerektiğinde buradan konuşurlar.

7- Sanık(lar)

Ceza davalarında sanıklar ortada ayrılmış özel bir bölümde oturur. Güvenlik güçleri sanık bölümünün etrafında koruma tedbiri alır.

8- İzleyiciler

Duruşmalar herkese açık olarak yapılır. Ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin gerektirdiği hâllerde, örneğin çocuklarla ilgili olaylar, cinsel suçlar vb. konulardaki duruşmalar kapalı olarak yapılabilir. Bu durum önceden belirtilir, salona izleyici alınmaz ve içeridekilerin salonu terk etmesi istenir.

9- Mübaşir

Hâkimin duruşma düzen ve güvenliğine ilişkin talimatlarını yerine getirir. Duruşma sırası gelenleri duruşma salonuna davet eder. Duruşma salonunda izlenmesi gereken davranış kurallarını taraflara ve ilgililere açıklar ve bunlara uyulmasını sağlar.

Hukuk düzeni; belirli kurallarla, bunların uygulanmasını sağlayan belirli uygulayıcılarla ve kurumlarla işleyişini sürdürür. Hukuki sürecin bir parçası olan başlıca yargı kurumları ve bu kurumların işleyişini bilmek hakları korumak ve mağduriyetlerin önüne geçmek için önemlidir. Yargı sisteminde adaletin sağlanması, toplumsal barışın ve huzurun devamı için çalışan kurumlar vardır. Adalet ile ilgili iş ve işlemlerin yürütüldüğü mahkemeler, Adalet Bakanlığı, adliyeler, barolar ve noterler bu kurumlardan bazılarıdır. Şimdi bu kurumları birlikte tanıyalım.

Anayasa Mahkemesi : Yüksek mahkemelerden biri olan Anayasa Mahkemesinin temel görevi, yasama organının yani TBMM'nin kimi işlemlerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetlemektir. Anayasa Mahkemesi, kanunların Anayasa'mıza aykırı olduğu kararına varırsa o kanunu iptal eder. Bunun yanında kendisine yapılan bireysel başvuruları karara bağlar.

Yargıtay : Adli Yargı İstinaf Mahkemeleri (Bölge Adliye Mahkemeleri) tarafından verilen kararlara karşı yapılan başvuruları inceleyerek karara bağlayan yüksek mahkemedir. Yargıtay'a yapılan bu başvurulara **temyiz** denir.

Danıştay : İdari Yargı İstinaf Mahkemeleri (Bölge İdare Mahkemeleri) tarafından verilen kararlara karşı yapılan başvuruları inceleyerek karara bağlayan yüksek mahkemedir. Danıştay'a yapılan bu başvurulara da **temyiz** denir.

Adalet Bakanlığı : Adalet işlerinin yürütülmesi için gerekli hukuki, mali ve idari koşulları sağlamakla görevli kurumdur.

Savıstay : Kamu ve yerel idarelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına inceler ve denetler. Doğru, yeterli bilgi ve rapor sunar. Kamu zararına sebep olan hususları belirler.

İstinaf Mahkemeleri (Bölge Adliye ve İdare Mahkemeleri) : Adli ve idari yargıda ikinci derece mahkemeleri olarak görev yaparlar. Adli ve idari yargı ilk derece mahkemelerinden verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılan başvuruları inceleyerek karara bağlar.

Adliyeler : Hukuk ve adalet işlerinin görüldüğü devlet kurumlarıdır. Mahkemeler, Cumhuriyet Savcılıkları, icra ve iflas daireleri adliyelerde faaliyetlerini sürdürür.

Barolar : Avukatların mesleki birliğidir. Avukatlık mesleğinin gelişmesini, meslek içi dayanışmayı sağlamak ve avukatların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla çalışır. Avukatlar kanuni olarak ancak baroya kayıt yaptırdıktan sonra çalışabilir. Barolar ihtiyacı olan kimselere ücretsiz olarak adli yardımda bulunur. Bu yardımdan yararlanmak isteyenler il barolarındaki adli yardım bürolarına başvurur. Ülke genelindeki tüm barolar Türkiye Barolar Birliğine bağlıdır.

Noterler : Çeşitli belge ve sözleşmelere resmiyet kazandırmakla yükümlü kamu görevlileridir. İl ve ilçelerde bir veya birden fazla noter bulunabilir. Noterlerin görev yaptığı kurum olan noterlikler, resmî işlemlerin güven içerisinde sürdürülmesine yardımcı olur. Noterlikte görev yapan noterlerin onayladığı belge resmî niteliğe kavuşur. Ülke genelindeki tüm noterler, Türkiye Noterler Birliğine bağlıdır.

Adaletin Koruyucusu Yargı :

Hukuk toplum hayatının düzenli işleyebilmesi için gerekli olan kurallar bütünüdür. Düzensiz bir işleyişin, yanlış bir uygulamanın, haksız bir gücün meydana getirdiği tıkanıklık ancak hukukla aşılabılır. Hukuk kuralları bağımsız ve tarafsız yargı tarafından uygulandığında adalet de sağlanmış olur. Böylece bağımsız ve tarafsız yargılama sistemi tüm bireylerin haklarını da korumuş olur.

Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı bir madalyonun iki yüzü gibidir. Birini diğerinden ayrı düşünmek imkânsızdır. Hâkimin yargısal görev ve sorumluluklarını yerine getirirken sadece hukuka ve vicdanına karşı sorumlu olması gerekir. Buna göre hâkim, önündeki dava hakkında karar verirken herhangi bir ön yargıya veya peşin hükme sahip olmamalı, taraf tutmamalıdır. Yani adalet terazisinin kefeleri taraflar için eşit olmalı, denge taraflardan biri lehine veya aleyhine bozulmamalıdır. Ancak bu şekilde yargıya olan güven sağlanabilir.

Yargıya Güven :

Hâkimlerin davanın taraflarından biri lehine veya aleyhine değil, hukuk kurallarına ve vicdani kanaatine göre karar vermesi, yargıya olan güvenin sağlanması açısından büyük önem taşır. Hâkim, davaya konu olan somut olayı değerlendirirken davada uygulanacak hukuk kurallarını yorumlarken ve varsa uygulanacak yaptırımı tespit ederken hep “karar veren” konumundadır. Bir uyuşmazlığın adil bir biçimde, davanın taraflarının kabul edebileceği şekilde çözüme kavuşturulması için hâkimin herhangi bir baskıya maruz kalmaması önemlidir. Hâkimin, tamamen uygulamakla görevli olduğu hukuk kuralları çerçevesinde, bilgisine, tecrübesine ve vicdani kanaatine göre karar vermesi gerekir. Yargının bağımsız ve tarafsız kararı ile uyuşmazlıklar ve sorunlar çözümlerse bireylerin adalete ve yargıya olan güvenleri de artar.

Yargıya güven ile yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı arasındaki bu ilişki ne kadar iyi olursa bireyler de o derece de hukuk kurallarına gönüllü olarak uyar. Böylece yargılama sistemi toplumda adaleti ve huzur ortamını sağlamış olur.

Ünite Özeti :

